

ZMIERENIE ALEBO DOBRODRUŽSTVO PRI OBŽINKOCH

Cieľom autora bolo poukázať na potreby tolerance a zmierenia medzi národmi (Slováci a Maďari) a medzi spoločenskými vrstvami (šľachta – zemianstvo a inteligencia). Ako príslušník politickej strany Nová škola podporoval spolužitie národov Rakúsko-Uhorska na princípe národného federalizmu. Oslavuje vlastenectvo, úctu k rodnému jazyku a starostlivý vzťah k ľudu. V dráme uplatňuje zámenu postáv.

Autor: JÁN PALÁRIK (1822 – 1870), študoval teológiu v Ostrihome, Bratislave a Trnave. Pôsobil ako katolícky kňaz v Pešti. Vydával cirkevný časopis Cyril a Metod. Za názory na poriadky v cirkvi a na cirkevné majetky ho potrestali cirkevným väzením a preložili do Pešti. Patrí do literatúry porevolučného a matičného obdobia. Písal drámu, venoval sa teórii dramatickej literatúry.

Útvar: Veselohra v troch dejstvách. Text oživuje rýmovaný verš.

Kompozícia:

1. **Expozícia** – zoznámenie sa s postavami a vzťahmi medzi nimi.
2. **Kolízia** – oznámenie príchodu budúceho mladoženicha a zámena postáv grófký a jej spoločnice.
3. **Vyvrcholenie konfliktu** – Rohon vyznáva lásku nepravkej grófke, barón žiada o ruku nepravé dievča z ľudu.
4. **Rozuzlenie** – vysvetlenie situácie, požehnanie mladému páru, účasť na konci dožinkovej slávnosti.

Postavy

Miluša Oriješková, dcéra vlasteneckého učiteľa, vychovávaná v národnom duchu a k tolerancii voči Uhorsku. Vzdelaná, bystrá, sebavedomá v styku so šľachtou. Pozná cudzie jazyky, hrá na klavíri, je spoločníčkou mladej grófký, ktorú získala pre slovenskú vec.

Grófka Elisa Hrabovská, sirota, jej tátorom je barón Kostrovický starší, s ktorého synom je už od detstva zasnúbená (podľa šľachtických obyčajov). Krásavica, milá k služobníctvu i k ľudu, priateľská k Miluši. Pod vplyvom učiteľovej dcéry hovorí po slovensky a hlási sa k slovenskému pôvodu.

Barón Ľudovít Kostrovický, snúbenec grófký Hrabovskej, zhýčkaný budapeštianskym prostredím, ušľachtilý, priateľský k Rohonovi, v citoch úprimný, dáva prednosť láske pred majetkom. Hlási sa k maďarskému národu, hoci jeho rod má slovenský pôvod. Má tendenciu vo všetkom uhorskom vidieť len maďarské.

Zememerač Rohon, priateľ baróna Kostrovického, pôvodom Slovák, ale štúdiom a prostredím pomaďarčený. Pod Milušiným vplyvom sa veľmi rýchlo vracia k svojim koreňom.

Capková, komorná grófký Hrabovskej, nafúkaná, nesympatická slúžka, ktorá rada prekračuje svoje kompetencie, udržiava patričnú vzdialenosť od ostatného služobníctva a ľudu, je povýšenecká aj k Miluši, ktorú považuje za votrelca do grófskej rodiny. Elisu by rada videla vo vznešenej spoločnosti.

Dej a ukážky

Prvé dejstvo

Miluša je spoločníčkou grófký, do kaštiela za ňou prichádza jej otec – učiteľ Oriška. Poslal grófke žiadosť o príspevok na opravu školy. Poteší sa, že grófka a jej tátor majú záujem o stav obecných škôl:

Orieška: Sláva, sláva im! Ha, teda nie všetky zemianske rodiny vlasti našej sú pre národ náš stratené. Teda jesto ešte medzi nimi duše šľachtetné, pravého vlastenectva vnímavé a veľkodušné, ktoré so šľachtetnou kroov zemianskou i tie krásne cnosti od svojich slávnych predkov zdedili, na ktoré krajina naša uhorská vždy tak pyšná bývala!

Miluša: Ó, istotne, apko! A keď neskôr poznajú aj iné potreby ľudu nášho slovenského, keď sa presvedčia, že národná vzdelanosť Slovákov nemôže byť spoločnej našej vlasti uhorskej na škody, ba že ona iba v duchovnom povýšení všetkých jej občanov rozkvitnúť môže, veď sa oni potom ani od reči a literatúry slovenskej odťahovať nebudú. – Ale teraz pozhoďte trochu, apko, idem vás oznámiť grófke.

Orieška: Ó, dal by Boh, dal by Boh, aby sa to vyplnilo!

Nie sme my preto vlasti zradcovia,
ani na skazu otčine,
že si reč, ktorou naši otcovia
radi vraceli, ľúbime;
otcovia naši tiež bojovali,
slovenskú svoju krv vyliievali
za tejto krajiny slobodu:

*I my tiež chceme – ale nechajte
nám jazyk otcov drahý – doprajte
života nášmu národu!*

Elisa sa dozvie, že mladý barón, ktorý je podľa sobášnej dohody jej snúbencom, príde na jej panstvo ako budúci mladoženich. Miluša prostoreko vyjadrí svoju nespokojnosť s tým, že si grófka vezme muža, o charaktere ktorého nevie nič. Dohodnú sa na skúške ženicha. Počas dožinkovej slávnosti, ktorú odložia až na deň príchodu barónovho otca, grófka ponesie dožinkový veniec a bude sa vydávať za učiteľovu dcéru. Miluša privíta hostí v úlohe grófky Hrabovskej. O zámene informujú Capkovú a Pištu Husára – komorníka pánov.

Druhé dejstvo

Mladý barón neprišiel s priateľom zememeračom na vidiek veľmi nadšený. Ani jemu sa nepozdáva, že podľa zvyklostí rodu si musí zobrať dievča, ktoré už dávno nevidel a ktoré dobre nepozná. Dostanú taký istý „šťastný“ nápad ako slečny, zamenia si úlohy. Pištovi nedovolia ani prehovoriť, takže ich o ničom neinformuje.

V kaštieli ich víta pekná grófka, ale nepravá. Sú jej smiešni vystupovaním i rečou – hovoria len po maďarsky. Víta ich veľmi plamenne po slovensky, za čo si od baróna vyslúži meno – Panslávka:

*Miluša: Aký vlastenectva krásy pochop máte,
to mi už váš husár Pišta vyrozprával.
Vy ste za šesť rokov v Pešti sa zabával,
trocha steny školské od prachu ošúchal,
niečo z vied a krásnych umení oňuchal,
a včul maďarčinou celkom napáchnutý,
pýchou vzdelanosti domnelej nadutý
do svojho domu naspäť prichádzate,
hanbiac sa za vlastný, z nehož pochádzate,
národ; vaši vlastní úbohí krajani
sú hazafickému oku pášmu ani
len za sluhov, slúžky, kočišov nesúci;
...*

*Ó, mne sa ver' také vlastenectvo hnuť,
ktoré má v škaredom odrodilstva hriechu
svoj koreň; kto vlastný národ zanedbáva,
jeho jazyk haní, ľudom pohrdáva
a k jeho osvete ani len stebolka
nepriloží, lež len svojim časným volká
výhodám – trebárs vždy na jazyku nosí
krásne slová lásky k vlasti a otčine –*

*Ó, darmo sa sebec tým menom honosť:
Kto nie priateľ ľudu, ten nie je vlastenec,
lež márný šarlatán alebo streštenec,
ktorý len nesvornosť rozsieva v krajine!*

„Grófka“ vzbudí sympatie u Rohona, ale barón začína ľutovať, že ho s ňou viaže sobášna zmluva.

Tretie dejstvo

Nepravý barón sa začína pod vplyvom oduševnenej „grófky“ meniť tak rýchlo, že je to Elise až nepríjemné. Aj v jej srdci narastá zlosť na to, že sa má za neho vydať. Rohon už nedokáže dlhšie zvládať ošemetnú situáciu a vyznáva lásku krásnej grófke, teda Miluši. Miluška sa čestne prizná, že grófkou nie je, a je šťastná, že muž, ktorý sa jej páči, nie je barón, ale zememerač.

Pravá grófka Hrabovská však necháva baróna ešte naďalej v napätí. Zjavuje sa pred ním v krásnom kroji ako žnica z ľudu a barónovi sa natoľko páči, že je ochotný riskovať i nerovné manželstvo.

Ludovít: Nepustím. Či žijú tvoji rodičia?

Grófka: Ach, nie, prosím pekne, ja som úbohá sirota.

Ludovít: Chudátko, a tak musíš túň ťažko pracovať! Ó, ty si nie za žničku stvořená; ja ťa tak veľmi ľutujem, drahá moja; povedzže mi, či i ty mňa rada vidíš?

Grófka: Ach, prosím pekne, načo by mne to bolo, keď ste vy taký vyučený pán, ja ale chudobná nevycvičená dievka! Ó, ja dobre viem, že si vy mňa nemôžete vziať!

Ludovít: Ach, škoda, škoda, že sa jej nedostalo lepšej výchovy! Teda ani z knižky čítať nevieš, moja zlatá duša?

Grófka: No to! Čo si to zasa myslíte o nás Slovenkách, že nás za také sprosté držíte? My máme výborného pána rektora; on nás len vie učiť z toho šlabikára! Ale len zo slovenského, prosím pekne, a z modliacej knižky; lebo povedal, že je to dosť pre chudobné dievča.

Ludovít: Nešťastné, hlúpe predsudky našej krajiny! A či by si nemala vôľu ešte niečo viacej sa učiť odo mňa?

Grófka: Ha, ha, ha, od vás? Azda veru chcete za kompana pristať k nášmu pánu rektorovi! Ó, vtedy bych i ja znovu do tej školy chodila, trebárs som už dosť vyrastená!

Ludovít: Ha, ha, ha, až veľmi sa mi ľúbiš, drahá moja! Ja ťa opravdivo milujem; len mi daj aspoň jeden pyštok.

Grófka: Ale no, mladý pán! Budem kričať!

Ludovít: Sto striel, aká si divoká! Choď už stadiaľto, bo volakto sem ide.

Grófka: Aha, tak ste sa, mladý páňko, ulakol! Nu, veď už nebudem kričať; a keď už raz tak rád bozkávate, túň, bozkajte mi aspoň ruku!

Vyjasnenie prichádza nakoniec, spokojnosť je na oboch stranách, všetci sú vífazi, niet porazených. Na dožinkovej slávnosti je prítomný i starý pán barón Kostrovický, ktorý mladému páru požehná.

Kostrovický: *A tak môžete i od svojho otca
dostať požehnanie, moje drahé deti!
Milujte sa verne, žite letá blahé!*

Ludovít: *Ó, môj drahý otče, jak som ti povďačný!
Zmierenie, priateľ môj drahý a srdečný!
I vám, drahá panňa, za vašu lekciu
úprimne ďakujem: Slováci nech žijú!
To nech nám bude dňom zmierenia sviatočným!
Ženci a žničky: Sláva Slovákom i Maďarom statočným!*

Na scéne doznievajú dve slovenské ľudové piesne.

Použitá literatúra: Palárik, J.: Zmierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkoch. Bratislava : Tatran, 1972.

OTEC GORIOT

Autor zobrazuje sebaobetujúcu otcovskú lásku k dcéram, poukazuje na všemocnosť peňazí vo francúzskej spoločnosti 19. storočia, na stratu ideálov mladého človeka, ktorý v daných podmienkach nemôže žiť dôstojne v pravde a cti.

Autor spolu s Guy de Maupassantom objavil typ mladého muža, ktorý v skazenej spoločnosti krachujúcich šľachticov a dravej buržoáznej vrstvy bez škrupulí sa šplhá po spoločenskom rebríku aj po chrbtoch žien.

Nerozdeľuje ľudí na šľachticov a nešľachticov, ako literárna etapa pred ním, ale na bohatých a menej majetných či chudobných. Autor v tomto diele poukázal na sociálne rozvrstvenie francúzskej spoločnosti, ktoré symbolicky zobrazil aj na usporiadaní penziónu, v ktorom otec Goriot v starobe žije: paradoxne postupuje tým vyššie, čím je chudobnejší. Takisto zaznamenal fakt, ktorý pomenuje a využije hlavne v lyrike generácia konca storočia: odcudzenie človeka uprostred ľudskej spoločnosti či svojej vlastnej rodiny. Vinou dcér, ale i spoločenských podmienok, v ktorých žijú, otec dvoch dcér žije úplne osamotený. Pokrok, revolúcia, nástup novej spoločenskej vrstvy k moci nezabezpečí rovnosť šancí pre všetkých ľudí. Aj to patrí k fenoménom „le mal du siècle“ – choroby storočia (19. stor.).

Neveru produkujú spoločenské podmienky, Balzac ju nepropaguje, presne zachytáva, čo v spoločnosti vidí. Vo Fyziológii manželstva vysvetľuje svoj postoj k manželstvu a nevere, považuje ju za nevyhnutný doplnok súdobého manželstva. Preto si Delfína bez škrupulí hľadá milenca, otec Goriot dokonca financuje byt, kde sa mladí budú stretávať.

Kritizuje hodnotový rebríček nastupujúcej liberálnej buržoázie, kde na prvom mieste stoja peniaze. Kvôli nim si berú bankár Nucingen a schudobnený gróf Restaud krásne Goriotove dcéry. Kvôli pomýleným hodnotám si otec Goriot viac cení spoločenské postavenie dcér než svoje a ich šťastie. Je to choroba, ktorá nahľadáva všetky medziľudské vzťahy. Peniaze a nemožnosť byť šťastný v manželstve sú hlavným rozporom, ktorý v Balzacových dielach vyvoláva drámy a tragédie.

Dielo Otec Goriot patrí do prvej časti Ludskej komédie. **Ludská komédia** sa delí na:

1. **Štúdie mravov** (najslávnejšie sú scény zo súkromného a provinčného života, okrem toho má scény z politického, vojenského a vidieckeho života).

a) *Scény zo súkromného života*, napr. *Otec Goriot*, *Gobsek* – príbeh úžerníka, *Tridsaťročná* – nešťastný príbeh mladej ženy, ktorá dá prednosť láske pred nechceným manželom a bude kruto potrestaná na svojich deťoch;